

ATAY VE CAMUS'DE TUTUNAMAYAN YABANCI

Emel ÖZKAYA*

Özet: İnsan, toplumsal düzenin kendisini yok etmeye çalıştığını hissettiğinde, kendi iç dünyasında bu düzene karşı bir başkaldırı yaşar. Kişi kimliğini yitirerek, kalabalık bir toplumda kendi yalnızlığını yaşamaya başlar. Varoluşçu felsefenin etkisindeki Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar ve Albert Camus'nün Yabancı romanlarında, Selim ve Meursault, kendilerini anlamsız bir kuşatılmışlık içinde hissederler. Yalnızlık ve çevreyle uyumsuzluk kahramanların yaşantısında önemli yer tutar. Toplumdaki insanların nefretlerini haykırdıkları bir ortamda bulunmak, onları bunaltır. Bu yaşantıyı sürdürmenin anlamsızlığı içinde, kahramanların suskunlukları ve yalnızlığı seçmeleri, bu dünyaya karşı aldıkları bir tavidir. Atay ve Camus, çağın insanını etkileyen sorunları, klasik roman tekniği dışında bir roman tekniği ile dile getirmişlerdir. Tutunamayanlar, Turgut'un Selim'in intihar haberini almasıyla, Yabancı, Meursault'nun annesinin o gün öldüğünü söylemesiyle başlar. Yaşadıkları çevre artık onlara uygun değildir. Hayatın anlamsızlığı meydana çıkınca Selim intihar eder, Meursault kendini ölüme sürükleyen dava sürecinde, anlamadığı için kendini savunma gayreti içine girmez. Atay'ın romanında, Selim'in bilinçaltı, Doğu ve Batı'nın kültürel kargaşasıyla doludur ve bu kargaşa bir dramla, intiharla sonuçlanır. Camus'nün kahramanı Meursault, kumsalda Arabı niye öldürdüğünün farkında bile değildir. Mahkeme sürecinde kendini savunmaz, ölüme mahkûm edilmesini olağan bir süreç gibi karşılar. Meursault, kendisini mahkûm edenler tarafından, Arabı öldürdüğü için değil de, sanki annesinin ölümündeki ilgisizliğinden dolayı suçlu olarak yargılanmıştır. Atay ve Camus, modern şehir yaşantısı içinde, kahramanların yaşadığı yalnızlığı, kalıplaşmış düşüncelere tutunamayan, yabancılaşan bireylerin duygu ve düşüncelerini birey merkezli bakış açısı ile gözler önüne sererler.

Anahtar Kelimeler: Oğuz Atay, Albert Camus, Tutunamayanlar, Yabancı, Yalnızlık, Ölüm.

The Disconnected Stranger of Oğuz Atay and Albert Camus

Abstract: When a human being senses that the social order destroys him, he lives an uprising against this order in his inner world. He loses his own identity, starts to live his solitude in a crowded community. Under the effect of existential philosophy, in the novels of 'The Disconnected' of Oğuz Atay and 'The Stranger' of Albert Camus, Selim

* Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, SİVAS.

and Meursault feel themselves in a meaningless enclosure. Solitude and controversy take an important place in the lives of the characters. Being in a community where the people cry out their hatred weighs them down. In the pointlessness of continuing that kind of life, their silence and solitude choice is a particular attitude against the world. Atay and Camus reflect the problems that affect the people of time with the help of a narrative technique other than the classical one. The Disconnected starts with that Turgut learns about Selim's suicide, The Stranger starts with that Meursault says that his mother died on that day. The environment that they live in is not suitable for them anymore. Selim commits suicide when the meaninglessness of the life becomes apparent; Meursault doesn't go into the effort of defense himself because can't be understood in the process of the lawsuit leading him to death. In the novel of Atay, Selim's subconscious is full of cultural conflict of the East and West and this conflict ends up with a tragedy, suicide. Meursault, the character of Camus doesn't even aware of the reason why he killed the Arab at the beach. In the process of the lawsuit he doesn't defense himself, takes in a stride his death penalty. As if he was tried by the ones who condemn him not because he killed the Arab, but because of his indifference against his mother's death. Atay and Camus reveal the feelings and opinions of the individuals who lose their grip, alienate and the solitude of the characters in the modern city life from the individual-centered view point.

Key Words: Oğuz Atay, Albert Camus, The Disconnected, The Stranger, Loneliness, Death.

Giriş

Sosyal bilimlerde modernleşme sürecinin şekillenmesine, Freud'un "ruhsal çözümleme", Henri Bergson'un "sezgicilik" yöntemleri önemli bir etken oluşturmuştur. Geleneksel düşünceye karşı çıkan modern kurmaca, insan ruhunun derinliklerine inerek, XX. yüzyılın başlangıcında, edebiyatın önemli bir türü olan anlatmaya bağlı metinlerde, yazar ve kahramanların konumunu değiştirmiş, yeni bakış açıları ortaya koymuştur. Modernist yazarlar, olayları kronolojik bir şekilde sunmak yerine, geriye dönüşlerle karmaşık bir zaman akışı kullanırlar. Yazarlar iç monolog ve bilinç akışını romanlarında iç konuşma yöntemini kullanarak, hafızanın derinliklerine inerler. Türk edebiyatında, Tanzimat sonrası dönemde ("Cumhuriyet Dönemi'nde" denilse daha doğru olur), Abdülhak Şinasi Hisar ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi yazarlarla birlikte bireyin ruhsal çözümlenmeleri derinden işlenmeye başlanır. 1970'li yıllardan sonra, Orhan Pamuk, Leyla Erbil, Oğuz Atay gibi yazarlarımızın eserlerinde modernleşme etkilerini görüyoruz.

Metin odaklı bu çalışmada, Gerard Genette'in anlatıbilimsel yöntemi izlenerek, Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar ve Albert Camus'nün Yabancı romanlarında, kahramanların varoluşa yönelik özgürlük, sevgi, inanma ve adalet

gibi temaları bulamayışları, çaresizliğe düşmeleri, yabancı kaldıkları hayata tutunamayışları iç konuşma yöntemiyle irdelenerek, temel konu olarak ele alındı.

Bu çalışmanın amacı, modern toplumlarda yaşanan olaylar karşısında, bireyin içine düştüğü çaresizlik, yalnızlık ve iç sıkıntısını, Atay ve Camus'nün iç konuşma yeteneği aracılığıyla sergilemelerini ortaya çıkarmaktır. Yazarlar, derin gözlemlerle, kahramanların kasvetli ruh evrenlerini iç konuşmalarla güçlendirirler.

Özgürlük, Sevgi, İnanma ve Adalet

Atay ve Camus, eserlerinde, kahramanları aracılığıyla, insanın iç yaşamını, kaygılarını, hayata tutunamamanın ve ruhsal bunalımdan kurtulamamanın izlerini yansıtır. Kahramanların özgürlük, sevgi, inanma ve adalet duygularını bulamadıkları bu dünyada, belli davranış kalıpları içinde bulunan insanlarla yaşamaları söz konusudur. Nasıl olacağı önceden belirtilmeyen bir değişim süreciyle karşılaşırlar. Oysa insanın özgürlüğünü ve sevgisini kısıtlayıcı engeller, insanın varoluş doğasına aykırıdır. Özgürlük, kişiye aktif olma sorumluluğu yükler. Bu sorumluluğu edinen kişi, özgürlüğe kavuşacak ve yaşamın anlamını kavrayacaktır. Manevi alandaki boşlukları sevgiyle doldurarak, varoluş nedenini gerçekleştirecektir. Bu sayede, kişi, varoluşsal sürecin adaletli ilerlediğine inanacaktır. İnanma ve adalet duygusu olmadığında ise, kişi büyük bir yalnızlık içine düşecek, iç sıkıntısından kurtulamayacaktır.

Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar'ı, kendi zamanını aşan, Türk edebiyatında geç keşfedilen klasiklerden biridir. Romanın işlenişindeki yenilikçi tarzından dolayı, eser, yayımlandığı dönemde ilgi görmemiştir. Tutunamayanlar, mutsuz bir evlilik hayatı süren Turgut Özben'in, yakın arkadaşı Selim'in intiharını öğrenmesi ve Turgut'un kendisiyle mücadelesi üzerine kuruludur. Turgut, arkadaşının intihar nedenini araştırırken kendi hayatını da sorgulamaya başlar ve anlatamadığı sıkıntılarını hayali arkadaşı Olric'le konuşarak paylaşır. Sonunda Selim'in eleştirdiği baskıcı ve kuralcı hayatı bırakıp, o da bir tutunamayan yabancıya dönüşür.

XX. yüzyılda, Descartes'ın akılcılık felsefesi, Kierkegaard'ın varoluşçu yaklaşımı, Heidegger'in materyalist görüşü ile Camus'nün absürd felsefesi derinlik kazanır. Varoluşçuluk felsefesinin öncülerinden Sartre, 'Varlık öz'den önce gelir' tanımlamasıyla, insanın doğduğunda özünün olmadığını, eylemleriyle varoluşunu şekillendireceğini, özünü ortaya koyacağını vurgular. Sartre'ın varoluşçuluk anlayışına daha farklı bir biçimde yaklaşan Camus'ye göre, önemli olan, insanın bu dünyada yaşam biçimi değil, varlığını devam ettirmesidir. Camus'ye göre, hayatın saçmalığı, yaşadığımız dünyanın akıl yoluyla kavranamaz oluşunda saklıdır. Dünyaya gelen her bireyin bir gün ölecek olmasının anlamsızlığı karşısında, Yabancı adlı eserinde Meursault

karakterini yaratmıştır. Camus, bu romanda düz bir anlatıma yer verirken, geleneksel roman kurallarını alt üst eden “Bugün annem öldü” ifadesiyle romanına başlar. Annesinin ölümünü bildirerek başlayan roman, Meursault’nun ölümü ile sona erer. İnançsız bir kahraman da olsa, hâkim tarafından verilen bir kararla idama mahkûm edilerek ölmesi, yaşadığı saçma dünyadan, yabancı kaldığı ve tutunamadığı bu dünyadan kurtulmasının tek kaçış yolu olacaktır.

Oğuz Atay Tutunamayanlar adlı ve 1970 yılında TRT Roman Ödülü’nü kazanan ilk romanında, Albert Camus Yabancı adlı romanında, insan gerçekliğini, kahramanların ruhsal bilinç akışı ile ortaya koymuşlardır. Bilinç akışı tekniği ile yazarlar, kahramanların içsel gerçekliğini, aracısız bir şekilde sunmuşlardır. Amacımız, her iki romanda da, iç monolog ve bilinç akışı yönteminin kullanılması ile kahramanların bu dünyada nasıl tutunamayan birer yabancıya dönüştüklerini göstermektir. Kahramanların iç konuşmalarında, düşünceleri arasında mantıksal bir bağ vardır, bilinç akışında mantıksal bir bağ olmadığı görülür.

İç Konuşma

Varoluş süreci içinde, kişi, kendi dünyasını yeni bir sesle ifade eder. Oluşturduğu bu yeni iç konuşma sesiyle birlikte, kişi kendini önemsemeye ve anlamaya başlar. Kendi dünyası içindeki sırları anlama ve çözme çabasına girer.

“İç konuşmada, düşünceler arasında mantıksal bir bağ vardır. Bilinç akımında ise karakterin zihninden akıp giden düşüncelerde mantıksal bir bağ yoktur. Daha çok çağrışım ilkesine göre akarlar.” (Moran, 1983: 67)

Kahramanlar, zaman ve mekân ayırımına girmeden, aklından geçenleri sezgilerinin yarattığı çağrışıma göre yansıtırlar. Bergson’a göre, yazar araya girmeden, okuyucuyu kahramanın iç dünyasıyla karşı karşıya bırakmayı başarmalıdır. (Bergson, 1970: 272) Kahramanların zihnine girildiğinde, sınırları zorlayan bir dünyada bulunduğu izlenimi uyanır.

Tutunamayanlar ve Yabancı’ da, toplumsal kavramların özümsememesi, toplumsal ölçüsüzlük sorunları ele alınır. Tutunamayanlar romanında, anlatıcı Turgut Özben’in bıraktığı notları düzenleyen yayımcı olarak karşımıza çıkar. Turgut Özben’in kendi hayatını sorgulama süreci, üçüncü kişinin bakış açısıyla verilir. Selim’in intihar ettiğini bildiren mektubunu almasıyla birlikte, o’nu ölüme sürükleyen sebepleri bulmak amacıyla geriye dönük yaşantıyı anlatırken Turgut, Metin ve Günseli anlatıcı rolünü üstlenirler.

Oğuz Atay, Tutunamayanlar romanı basıldığında otuz yedi yaşındadır. 1934 doğumlu Atay’ın, romanlarındaki kahramanları da cumhuriyetin kültür ve anlayışı ile yetişmiş kendi yaşıtı aydınlardır. İstanbul Teknik Üniversitesi, İnşaat Fakültesini bitiren yazar gibi, roman kahramanı Turgut Özben de inşaat mühendisidir. Arkadaşı Selim Işık’ın intihar etmesinin sebeplerini araştırırken

yaşadığı süreç, kendisini de benzer bir bunalımın içine sokar ve evinden ayrılarak, kayıplara karışır. Bu süreç içinde yaşadıklarını, Turgut Özben Tutunamayanlar adı altında, romanını bir yayıncıya gönderir. Selim'in hayatıyla birleşen Turgut'un öyküsü, yaşadıkları topluma başkaldıran mutsuz aydınların yaşamını yansıtır. Tutunamayanlar, "Ural'ın hatırasına" diyerek başlar. Oğuz Atay, Rumeli Hisarından atlayarak intihar eden arkadaşı Ural'ı, romanında Selim karakteriyle verir. (Konur Ertop, www.insanokur.org)

Atay, kahramanlarının, gerçek hayatta aklından geçenleri ve bilincinde oluşları birinden diğerine atlayarak, zaman ve mekândan bağımsız bir şekilde dile getirmiştir. Toplumsal eleştiri ve ruhsal çatışmaları iç konuşma yöntemiyle vererek, kahramanların bilincini dolaysız olarak aktarmıştır. Romanda bir olay zinciri yoktur, Turgut Özben'in içinden geçirdiklerinde ve onun ruhsal dünyasında anlatım yoğunlaşmaktadır. Gerçek hayattaki düşünceleri, aklından geçenler ve sezgileri bir anlatım akışı oluşturur. Tutunamayanlar, Turgut ve Selim'in iç dünyalarının romana yansımalarıdır. Bu yansımanın derinliği, romanı değerli ve önemli kılan bir etkidir.

"Oğuz Atay'ın romanları, son derece titiz bir biçim ve kurgu çalışmasının olduğu kadar, aynı ölçüde zengin bir kültür birikiminin ürünüdür." (Ecevit, 1989: 7)

Tutunamayanlar romanında, anlatıcı Turgut Özben'i, Turgut Özben ise Selim'i anlatır. Anlatımın yükü karakterlerin iç konuşmalarına yüklenmiştir. Yazar, romanın ilk bölümünün ilk sayfasında Turgut'un iç konuşmalarının başladığını haber verir.

"Bu mektup neden gelip beni buldu? diye söyleniyordu hafifçe. Demek, hafifçe söylenme alışkanlığı, o zamana kadar uzanıyordu. Demek, kendi kendine konuşma o gece yarısı başlamıştı." (Atay, 2015: 25-26)

1957'de Nobel Ödülü alan Başkaldıran İnsan'ın yazarı Camus, yaşanan mutsuzluk evreninin saçmalığı içinde mutluluğu arayan bir yazardır. Camus'nün Yabancı'sındaki Meursault da, onu ölüme mahkûm eden toplumsal değer yargıları karşısında dimdik durmayı bilen, ölüm anını onurlu biçimde karşılayan bir kahramandır. Meursault, içinden geçenleri dürüstçe söyleyen, toplumsal düzenin çarkları arasında sıkışıp kalmayan, kendi mekanizması içinde hareket eden birisidir. Etrafında gelişen olayları, kendi özüne uygun bir mantık içinde algılar. O'na göre, ağlaması için fiziksel bir acı gereklidir. Aynı sebeple, annesi yaşlılar yurdunda öldüğünde, cenazenin başında beklerken tanımadığı bir kadının ağlamasına anlam veremez.

"Biraz sonra kadınlardan biri ağlamaya başladı... Hiç durmayacakmış gibi geliyordu bana. Ötekilerin onu işitmiyormuş gibi bir halleri vardı. Hepsi çökük, asık yüzlü ve sessizdiler. Tabuta, bastonlarına, ya da herhangi başka bir şeye bakıyorlar, ama hep ona bakıyorlardı. Kadın boyuna ağlıyordu. Onu tanımadığım için bu haline çok şaşmaktaydım. "Artık ağlamasa," diye

düşünüyordum ama bunu kendisine söylemeye cesaret edemiyordum.” (Camus,1984: 17)

Yabancı’da, temel karakter Meursault, kadın karakter Marie ve Raymond, Salamano gibi diğer karakterlerin sadece isimleri kullanılırken, Tutunamayanlar’da isimlere soyadlarıyla birlikte vurgu yapılır. Bu durum, yazarların hayata bakış açılarıyla ilişkilendirilebilir. Camus, yaşanan dünyanın saçmalığına inandığından, kişinin özgürlüğünü kısıtlayan baskıcı kuralların olmaması gerektiğini düşündüğünden, kahramanlarını soyadlarıyla belirtme gereğini hissetmez. Atay ise, idealist karakterlerini adları ve soyadlarıyla belirtir. Tutunamayanlar’da adı en sık geçen karakterler, Selim Işık, Turgut Özben, Günseli Ediz ve Süleyman Kargı’dır. Romanın ana karakteri Selim Işık, insanların onu anlamaması yüzünden, kalabalık içinde yalnızlığı yaşayan birisidir. Yıldız Ecevit’e göre, Işık soyadı, öldükten sonra “Yolun ışık olsun” anlamındadır.(Ecevit, 2007: 23)

Yabancı’nın kahramanı Meursault gibi, Selim de anlaşılmadığını düşünerek, pasif kalmayı savunur. Meursault, yargılandığı mahkeme tarafından idam edilir, Selim ise yaşamın ağırlığına katlanamaz hale gelir ve intihar eder.

“Meursault giyotine, işlediği suçtan dolayı değil, kurulu düzene kayıtsız kaldığı için gitmiştir. Yabancı’nın Presse Universitaire Américaine baskısına Camus’nün yazdığı önsözdeki şu tümce sanırım bu durumu açıklar niteliktedir: “Toplumumuzda, annesinin cenazesine ağlamayan her insan ölüme mahkûm olmak tehlikesiyle karşı karşıyadır.” (Mahiroğulları, 1994: 314)

Tutunamayanlar romanının ilk bölümünden itibaren Selim, Turgut’a bıraktığı mektupla, onun zihinsel işlevinin odak noktası olur. Turgut kendi hayatını, Selim’in düşüncelerinin etkisinde kalarak yargılamaya başlar. Selim’in ölümünü, yaşamını değiştirmek için bir hareket noktası olarak görür. Turgut’un evliliği ve daha sonraki yaşantısı, Selim’in Turgut’tan uzaklaşmasına neden olur.

“Ben, oyunlarda bana saldırılmasını sevmem. Ben oyun istemiyorum artık; ne oyun ne de gerçek, senin ölmen gibi bir gerçek, beni sarsmamalı Selim. Ayağa kalktı. İnsan gerçeklere karşı durur: yaşar ve olduğu gibi olmayı sürdürür Selim. Ayrıca, bu mektubu bana yollamadın, bana böyle bir görev verilmedi. Benim işim değil bu. Mektubunu on kere okudum, bir sonuca varamadım. Başka türlü bir yaşantın olabilirdi Selim. Seni istemeyenlerin dışında bir düzen kurabilirdin. “Bu sözlerimle belki bir şeyler kaybediyorum Selim,” diye yüksek sesle söylendi. Saat üçe geliyordu; Turgut’un kafası karışıyordu. Olayın iyi başlamadığını seziyordu. Neye göre iyi? Bilemiyordu. “Benim işim değil,” diye mırıldanarak yatak odasına doğru yürüdü.” (Atay, 2015: 31-32)

Tutunamayanlar, postmodern roman örneğini; Yabancı, varoluşçu roman örneğini oluşturur. Tutunamayanlar’da yazar, mizahtan yararlanarak, anlatıya sıkça ara verir; mektup, günlük, efsane, tiyatro oyunu gibi yazın türü biçimlerini

harmanlar. Camus'nün Yabancı'sı ölümle başlayıp, ölümle biten iki bölümden oluşur. İlk bölümde, Meursault arkadaşlarıyla gittiği deniz kenarında, kendisiyle ilgili olmayan bir kavgaya karışır ve bir cinayet işler. İkinci bölüm, Meursault'nun yargılanma süreci ve idama mahkûm edilmesini oluşturur. Roman birinci tekil şahısla anlatılır. Meursault'nun olaylar karşısında takındığı tutum, ruhsal durumu, varoluşçu sorunun özünü yansıtır. Nasıl ki her insan farklı birer varlıksa, onun özünü oluşturan değerler de, yaşamı algılama şekilleri de farklı olacaktır.

“Aslında otuz ya da yetmiş yaşında ölmenin önemli olmadığını bilmez değilim; çünkü her iki halde de gayet tabii olarak başka erkeklerle başka kadınlar yine yaşayacaklar ve bu, binlerce yıl devam edecektir. Sözün kısası, bundan daha açık bir şey yoktu. Şimdi yahut yirmi yıl sonra olsun, ölecek olan hep bendim.” (Camus, 1984: 117)

Oğuz Atay, Tutunamayanlar'da, Turgut'un iç konuşmalarını, karşılıklı konuşmaya dönüştürme olanağını sağlamak için Olric karakterini yaratır. Olric, Turgut'un, Selim'in intihar sebebini araştırma öncesinde, evinden ayrılma düşüncesiyle yaşadığı ikilemdir.

“Tutunamayanlar'daki Olric, Turgut'un öteki ben'ini temsil ediyor; ama kötü yönünü değil kuşkusuz. Turgut'a “efendimiz” diye sesleniyor ve bir yandan da Hamlet'i çocukken omuzlarında taşımış soytarı Yorick ile çağrışımlar uyandırıyor. Kesin olan bir şey varsa, o da Turgut-Olric ikilisinin edebiyat tarihinde Don Kişot-Sancho Pancha ikilisi gibi bir çift oluşturmaları.” (Moran, 2002: 286)

Tutunamayanlar'ın Selim'i, dürüstlük değerlerine bağlı, temiz ruhlu bir genci temsil eder. Turgut'un ulaşmak istediği ideal insan, yol göstericidir. (Ecevit, 1989: 23) Meursault da, içinde yaşadığı toplumsal değerlere, bu toplumu oluşturan bireylerin eylemlerine sessiz kalan bir yabancıdır. İçinde yaşadığı dünyanın absürd'lüğü içinde kendi yalnızlığını yaşamaktadır. O'nun bu sessizliği derin anlamlar taşımaya rağmen, etrafındaki insanlar bu davranışından rahatsızlık duyarlar. Meursault'nun sessizliğini, ilgisizlik olarak değerlendirirler.

“Kimden, neden hoşlandığını sezinlemek güçtür. Onunla konuşmak isteyen oldu mu, konuşma zahmetine katlanır. Yardım isteyen yardım eder. Hoş kendisi de başkasından bir şey istemez ya. Yaşamını tek düzelikten kurtarma girişimlerinin çok uzağındadır. En yakınları için “bir arkadaş”, “dürüst bir insandır”...Doğallığı ait olduğu sosyal sınıfın eğitim ve özelliklerini taşır. Tutkuları yoksulluğuna göre biçimlenmiş gibidir. Alışkanlıkları, davranışları, konuşma biçimi biçimsellikten uzaktır. Kısaca, Meursault, eleştirmen Roger Quillot'nun da betimlediği gibi “gelişimini pek tamamlamamış, ham bir bilince sahip, değerler sırasını tanımamış bir insan olarak çoğumuzun zihinlerinde yer eder.” (İnal, 1991: 33)

Tutunamayanlar'da Turgut, iç dünyasını, düşüncelerini ironik bir anlatımla dile getirir. Kendi yaşamını nasıl romana dönüştüreceğini, hayali bir şekilde, gerçekte o anda var olmayan Selim ile paylaşır. Turgut'un bilincinde, iç konuşmalarında, Selim'in düşünceleri canlanır. Turgut'un anıları, bilinç düzeyine iç-diyalog bölümleriyle aktarılır.

“Elini sıkıştırdı çekmecenin birini kaparken. Acıyla bir an durdu; parmağına baktı. “Biz seninle yeni bir çığır açacağız bu konuda Turgut.” Tanımadığım bir telaş içindeyim Selim. “Bu oyuna heves duyuyor musun?” Duyuyorum Selim duyuyorum. “Yalnız bir mesele var, hangi üslubu kullanacağız?” Bilmiyorum Selim, görüyorsun telaş içindeyim.” (Atay, 2015: 51)

Yabancı'da olayların akışı, Meursault'nun iç dünyasından, bilincinden takip edilir. Dava süresince yaşananlar ve kahramanın iç dünyasında yaşananlar ruh çözümlemesi, aktarılan ve alıntılanan iç konuşmalarla aktarılır. Karakter kendi kendine konuşarak, düşündüklerini olduğu gibi alıntılar. Dış unsurların tetiklediği imgelemler, iç konuşmaların bilinci ile birlikte yer alır. Meursault'nun düşünceleri dalgınlık halindedir. Dava boyunca Marie'yi duruşma salonunda, bakışlarıyla araştırmamış olduğunu hatırlar. Düşünceleri, belirli bir derinliğe sahip olmasa da, mantıklı bir sıra içinde birbiri ardınca sıralanır.

“O zaman da bütün duruşma boyunca Marie'yi bakışlarımla araştırmamış olduğumu hatırladım. Onu unutmuş değildim, ama çok işim vardı. Marie'nin Céleste ile Raymond'un arasında olduğunu gördüm. “Nihayet bitti,” demek ister gibi bir işaret yaptı bana. Biraz kaygılı olan yüzünde bir gülümseyiş gördüm. Fakat yüreğimin kapalı olduğunu hissediyordum ve gülümseyişine cevap bile vermedim.” (Camus, 1984: 109)

Tutunamayanlar'da, odak figür Turgut Özben, odaklanılan figür Selim Özben'dir. İki farklı karakterin öyküsü anlatıldığı için, anlatıcılar da farklıdır. Başlangıçta, ben anlatıcı ile yazan gazeteciyi, Selim'in intihar sebebini araştıran Turgut'un hayatından bahsedildiğinde ise üçüncü tekil anlatıcıyı gözlemleriz. Selim'in hayata tutunamayış nedenlerini bulan ve kendi öz benliğine ulaşan Turgut, roman yazmaya başlar. Bilincinde canlanan süreci bazen iç konuşmalarla bazen iç diyaloglarla bazen de hayali Olric ile yansıtır. Turgut'un ikinci benliğini oluşturan Olric'in “efendim”, “efendimiz” hitabı, romanın başından sonuna kadar bir leitmotif gibi tekrarlanır.

“Saçımızı sakalımızı da uzatacak mıyız efendimiz? Gerekli değil Olric. Sonra bizi başkalarıyla karıştırırlar. Kendilerinden saymazlar. Selim'i de yanımıza alacağız. Bu nasıl sağlanacak efendimiz? Bu kadar işi başardıktan sonra bunun lafı mı olur Olric. Selim kör taklidi yapacak Olric. Gözlerini kapayıp başını sallayacak. Onu kullanacağız Olric. Akşamüstü işimiz bitince bir çeşmenin yanına çömelip kazandığımız paraları sayacağız. Bizi gören insanların yüzlerini hatırlayıp gülüşeceğiz. Bat dünya bat diyeceğiz.” (Atay, 2015: 545)

Camus, Meursault'nun zihninden geçenleri, iç konuşmalarla anlatır. Sadece karakterin güçlü yönlerini değil, zaafalarını da anlatması romana samimi bir havanın egemen olmasını sağlamıştır. Meursault, zihninde sadece kendisi ile konuşur ve hesaplaşır. Kimseye bir şey anlatma ihtiyacı duymadan hayatını derin bir sessizlik içinde devam ettirir. Onun bu sessizliği içsel isyanından kaynaklanır. (Ansel-Lambert, 1981: 75) Sessiz kalarak bu dünyanın saçmalığından uzak durur, derin anlamları kendi içinde barındırır. Fakat onun bu sessizliğini çevresindeki kişiler ilgisizlikle değerlendirirler. İdamını isteyen mahkeme heyeti karşısında, pişman olduğunu söylemesini, günah çıkarmasını isteyen rahip karşısında sessiz kalması, pasif bir direniştir.

“Yatağıma uzanmıştım, yaz akşamının yaklaştığını gökyüzündeki bir çeşit sararıdan anlıyordum. Af dilekçemin reddedilmiş olması ihtimalini düşünüyor ve kanımın dalgalarının benliğimde düzenli bir şekilde dolaştığını hissediyordum. Cezaevi papazını görmeye ihtiyacım yoktu... İşte tam o sırada cezaevi papazı içeriye girdi. Onu görünce hafif bir titreme hissettim. O da bunu fark etti, korkmamam gerektiğini söyledi. Her zaman başka bir saatte geldiğini söyledim ona. Bunun dostça bir ziyaret olduğunu, af dilekçemle ilgisi bulunmadığını, dilekçem hakkında hiçbir şey bilmediğini söyledi. Yatağımın üzerine oturdu ve beni de gelip yanına oturtmaya çağırdı, kabul etmedim.” (Camus, 1984: 118-119)

Atay, Selim ve Turgut'un zihnini aynı düzlemde birleştirmiş gibi görünür. Romanda, çoğunlukla görsel algılar bilinç düzleminde ortaya çıkar. Temel algılama duyusu olan görme algısının yanında, diğer duylardan gelen algılar da iç konuşmalarla aktarılmıştır. Romanın on beşinci bölümünde, Günseli, Selim'in ona söylediği sözleri, yetmiş yedi sayfa boyunca, noktalama işaretleri kullanılmadan aktarır. Bu bölümün noktasız, virgülsüz yazılmasının sebebi, Günseli ve Selim arasındaki duyguların, hiç bölünmeden ve duraksamadan yaşanmasıdır. (Ecevit, 1989: 88)

“Benden adımdan adımın güzelliğinden bahsedirdi Günseli Günseli seli seli Selim Selim derdi gülerdik evet içinden gelen bir coşkunlukla gülerdi güldürmek için beni neler yapmazdı aşk sanat okulunun birinci sınıfında bir öğrenciyim bana kafamdaki bütün güzellikleri birleştirmek için bildiğim bütün güzellikleri seninle yaşayabilmek içineler verdiğimi bir bilsen derdi bunu başarabilecek miyim bütün okuduklarımı düşündüklerimi hissettiklerimi anlatmalıyım onların senin gözlerindeki yansımalarını bilmeliyim hayır hepsini yeni baştan okumalıyım düşünmeliyim senden önce ve senden sonra seninle ne oluyor onu bilmeliyim hayır hiçbir şey bilmemeliyim bilmek kelimesini sözlükten çıkarmalıyım” (Atay, 2015: 465)

Yabancı, biçemi bakımından yeni roman özelliklerini taşır. Öykünün olayların tam ortasında başlaması, kahramanın ailesinden detaylı bahsedilmeyişi, hem başkahramanın hem de ikinci kahramanların soyadlarının

olmayışı, Meursault karakteri ile Michel Butor'un ya da Robbe-Grillet'nin roman karakterleri arasında benzerlik olduğunu gösterir. (Rey, 2009: 31) Camus, Meursault karakterini, romanda yaşadığı bir yılı aşkın süre boyunca, içinde bulunduğu dünyaya ve topluma tutunamayan bir yabancı olarak aksettirir. Meursault, annesinin ölüm haberini bildiren telgrafi almasıyla, onu kendi sonuna doğru götüren bir sürecin içine girer. Olayların akışına göre, bazen sessiz kalır, bazen de çok kısa cevaplarla kendine sorulan soruları yanıtlar. Camus, dünyaya gelmesinden başka bir şeye sahip olmayan Meursault'nun, sahip olduğu yaşantının elinden alınmasını, romanın kurgusal süreci içinde, kahramanın iç konuşmalarıyla verir. Yazar, Meursault karakteriyle, toplumda yozlaşmış değer yargılarına karşı bir tutum sergiler. Romanın ikinci bölümünde, hapisteye bir avukat onu görmeye gelir. Dosyasını incelediğini, kedisine güvenirse başarılı olacaklarını söyler. Annesinin ölümünde katı yürekliliğini gösterir şekilde davranmış olması, avukat için can alıcı noktadır. Meursault ona, kendisinin de herkes gibi biri olduğunu söylemek ister ama sonra üşenerek söylemekten vazgeçer.

“Yatağın üzerine oturdu, özel hayatım hakkında bilgi toplamış olduğunu anlattı bana: Annemin geçenlerde yurttan öldüğünü haber almışlar, bunun üzerine Marengo’da bir soruşturma yapmışlardı. Soruşturmayı yapanlar, annemin gömüldüğü gün benim katı yürekliliğimi gösterir şekilde davranmış olduğumu öğrenmişlerdi. Avukatım: “Tabii anlarsınız,” dedi, “size sormaya biraz sıkılıyorum ama çok önemli bir şey bu. Sonra, verecek bir cevap da bulamazsam savcının elinde bu, bir silah haline gelecek.” (Camus, 1984: 67)

Atay ve Camus, toplumda hep var olan ancak daha önce ruh yapıları iç konuşmalarla derinlemesine incelenmemiş karakterleri anlatırlar. Tutunamayanlar’da, Atay’ın sıkça tekrar ettiği “Canım insanlar...” söyleminin ardında, “Canım insanlar! Sonunda, bana, bunu da yaptınız” anlamı vardır. Yazarlar, Selim, Turgut ve Meursault’nun bunalımlarını, kaygılarını, içine düştükleri ruh hallerini, hayat karşısındaki tavırlarını, içtenliklerini, başkaldırı şekillerini ve isyanlarını iç konuşma yöntemiyle dile getiriyorlar. Bu yöntemde, anlatıcı aradan çekilir, karakter düşündüklerini kendi kendine konuşarak anlatır. Düşünceler arasında mantıksal bağ kurulmaz, çağrışımlar önemlidir. Tutunamayanlar’da, Selim, doğu ile batı arasında kalmış, muhalefet edemeyen ve muhalefet edemediği topluma yabancılaşarak varlığını sürdüren bir aydın tipidir. Yabancı’da ise Meursault, romanın ikinci bölümünde, mahkeme süreci boyunca toplumsal kurallar ve kendi öz benliği arasında mantıksal bir bağ oluşturamaz.

Sonuç olarak, hem Turgut ve Selim hem de Meursault içinde yaşadıkları topluma tutunamayan birer yabancı olmuşlardır. Kahramanların içsel mantığı, toplumun kurallara dayalı mantığı karşısında ezilmiş, Selim intihara sürüklenmiş, bu olayın sebeplerini araştıran Turgut ise kayboluşun içine

düşmüştür. Meursault, işlediği suçtan dolayı değil, kurulu düzene ilgisiz kaldığından dolayı idam edilmiştir. Tutunamayanlar'da, Atay tarafından, romanın kurgusal dünyası, Turgut'un iç dünyasındaki değişimler, iç çatışmaları, Selim ile özdeşleşmesi ve bilinçaltındaki düşünceleri, başarılı bir şekilde iç konuşmalarla aktarılır. Turgut'un kullandığı sözcükler, sorgulayan bir kahramanın ruh halini yansıtır. Kahramanların iç konuşmaları, kendi değer yargılarının, toplum kurallarına ters düşmesiyle, düzenin çarkları arasında ezilmekten kendilerini kurtaramadıklarını sergiliyor. Atay ve Camus, insanın düşünsel anlamda genel bunalımlarını ortaya koyarlar. Varoluşa yönelik özgürlük, sevgi, inanma ve adalet gibi temaları, kahramanların tiplerleriyle başarılı bir şekilde ele alırlar. Her iki yazar da, yarattıkları karakterlerin, yaşadıkları olaylar karşısında çaresizlik, ümitsizlik ve hayal kırıklıkları ile baş edemeyerek, yabancıları oldukları hayatta tutunamayışlarını, iç konuşma yöntemiyle derinlemesine irdelerler. İnsanın toplumsal ve kişisel düzeydeki sorunlarını iç benlik süzgecinden geçirerek gösterirler. İnsanı iç ve dış evreniyle ele alarak bir çağın görüntüsünü yansıtır.

KAYNAKÇA

- ANSEL-Lambert Isabelle, *L'Etranger de Camus*, Editions Pédagogie Moderne, Paris, 1981.
- ATAY, Oğuz, *Tutunamayanlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
- BERGSON, Henri, *Matière et Mémoire*, Puf, Paris, 1970.
- CAMUS, Albert, *Yabancı*, (Çev; Samih Tiryakioğlu), Varlık Yayınları, İstanbul, 1984.
- ECEVİT, Yıldız, "Ben Buradayım..." Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.
- ECEVİT, Yıldız, *Oğuz Atay'da Aydın Olgusu*, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1989.
- GRENIER, Jean, Albert Camus, *Gallimard*, Paris, 1968.
- İNAL, Tanju, *Yabancı'da Duyuların ve Uyumsuzun Varlığı*, Frankofoni, Ortak Kitap No 3, Ankara, 1991.
- MAHİROĞULLARI, Adnan, *Yabancı'da Meursault Toplum Uyumsuzluğu ve Nedenleri*, Frankofoni, Ortak Kitap No 6, Ankara, 1994.
- MORAN, Berna, *Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış I*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.
- MORAN, Berna, *Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış II*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- REY, Pierre-Louis, *L'Etranger, Camus, Hatier*, Paris, 2009.
- <http://www.insanokur.org> (Ertop Konur)
- <http://dipnotkitap.net/ROMAN/tutunamayanlar.htm>.